

УДК 364.78:005.56:378:141.4

DOI: <https://doi.org/10.35774/gsip2023.01.92>

Людмила ПЕТРИШИН

Тернопільський національний педагогічний
університет імені В. Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4506-1523>

ПРИНЦИПИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

Анотація. У статті проаналізовано важливість застосування принципів соціальної відповідальності у волонтерській роботі з вимушено внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в Україні. Актуальність дослідження зумовлюється тим, що в контексті сучасних суспільних змін та соціальної політики роль волонтерства характеризується наявністю таких його якостей як масштабність впливу, універсальність, цілеспрямованість, прагматизм; це зумовлює здатність волонтерської діяльності впливати практично на всі сфери суспільного життя і саме тому вона повинна бути соціально відповідальною у повній мірі.

Аналіз дослідженої проблеми соціальної відповідальності зумовлено тим, що проблема волонтерської діяльності щодо ВПО для України є особливо значущою у зв'язку зі стійкою тенденцією до зростання частки внутрішньо переміщених осіб у загальній структурі населення. Констатовано, що проблема соціальної відповідальності у роботі волонтерів набуває соціально-правової спрямованості, якщо її рішення порушує інтереси великих і малих соціальних груп, а також інституцій державної влади. У сфері соціальних завдань, які більше ніж інші орієнтовані на ідеали соціальної правової держави, волонтерами ефективно вирішуються наступні: допомога внутрішньо вимушено переміщеним особам, ветеранам війни, учасникам бойових дій в АТО / ООС, надання соціально-правової допомоги, допомоги у наданні комунальних послуг, благоустрою територій, освітніх послуг, організації дошкільного виховання, охороні здоров'я, створенні умов для культурного, побутового обслуговування населення. Зазначено, що соціально відповідальна поведінка на сьогодні стає імперативом державності, саме тому необхідно діяти у правовому полі та регламентуватись певними

© Людмила Петришин, 2023.

цінностями на яких повинна базуватись соціально відповідальна поведінка волонтерів у роботі з внутрішньо переміщеними особами. Виокремимо основоположні цінності соціальної відповідальності: орієнтація на клієнта, командна робота, інновації та орієнтація на перспективу, професіоналізм та співробітництво, повага, чесність, толерантність до клієнта, якість та сталість роботи, збереження здоров'я та безпеки клієнта. Констатовано, що означені цінності забезпечують створення позитивної атмосфери та вибір і впровадження правильних рішень, які забезпечують позитивні довгострокові результати для клієнтів (ВПО) та забезпечують реалізацію принципів соціальної відповідальності. Зроблено висновки про те, що волонтерство є важливою складовою демократичного суспільства і обов'язково повинно керуватись основними принципами соціальної відповідальності у волонтерській, соціальній, суспільнокорисній діяльності з усіма категоріями клієнтів та зокрема з внутрішньо переміщеними особами в Україні.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, соціальна відповідальність, цінності соціальної відповідальності, волонтерство, волонтерська діяльність.

Lyudmila PETRYSHYN

Ternopil, Ukraine

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4506-1523>

PRINCIPLES OF SOCIAL RESPONSIBILITY IN VOLUNTEER ACTIVITIES WITH INTERNALLY DISPLACED PERSONS

Abstract. *The article analyzes the importance of applying the principles of social responsibility in volunteer work with internally displaced persons (IDPs) in Ukraine. The relevance of the research is determined by the fact that in the context of modern social changes and social policy, the role of volunteering is characterized by the presence of such qualities as the scale of influence, universality, purposefulness, pragmatism; this determines the ability of volunteer activity to influence almost all spheres of social life and that is why it should be socially responsible to the fullest extent.*

The analysis of the researched problem of social responsibility is determined by the fact that the problem of volunteering in relation to IDPs is particularly significant for Ukraine in connection with the steady trend towards an increase in the share of internally displaced persons in the general structure of the population. It has been established that the problem of social responsibility in the work of volunteers acquires a socio-legal orientation if its solution violates the interests of large and small social groups, as well as institutions of state power. In the field of social

tasks, which more than others are oriented towards the ideals of a social legal state, the following are effectively solved by volunteers: assistance to internally displaced persons, war veterans, participants in combat operations in the ATO / OOS, provision of social and legal assistance, assistance in the provision of communal services, improvement of territories, educational services, organization of preschool education, health care, creation of conditions for cultural and household services of the population. It is noted that socially responsible behavior has become an imperative of the state today, that is why it is necessary to act in the legal field and be regulated by certain values on which the socially responsible behavior of volunteers in working with internally displaced persons should be based. We will single out the fundamental values of social responsibility: customer orientation, teamwork, innovation and perspective orientation, professionalism and cooperation, respect, honesty, tolerance for the customer, quality and sustainability of work, preservation of the health and safety of the customer. It was established that the specified values ensure the creation of a positive atmosphere and the selection and implementation of the right solutions that provide positive long-term results for clients (IPOs) and ensure the implementation of the principles of social responsibility. Conclusions were made that volunteering is an important component of a democratic society and must necessarily be guided by the basic principles of social responsibility in volunteer, social, community service activities with all categories of clients, and in particular with internally displaced persons in Ukraine.

Keywords: *internally displaced persons, social responsibility, values of social responsibility, volunteering, volunteering.*

Постановка проблеми. XXI століття здебільшого характеризується як період, де переplitаються войовнича політика, цинічна економічна теорія та гуманістична соціальна практика. Вкрай важливим для сучасності є реалізація соціальної політики держави, що спрямована на вирішення завдань координації інтересів громадянина і держави на найвищому рівні. Відокремлюючись від цього, волонтерська діяльність стає важливою складовою соціального життя, невід'ємною частиною культурного буття організованої спільноти у будь-якій цивілізованій країні. Вона відзначається такими особливостями як масштабність впливу, універсальність, цілеспрямованість та прагматизм у контексті сучасних суспільних та соціально-політичних змін. Ці риси визначають здатність волонтерської діяльності практично впливати на всі аспекти суспільного життя, що, у свою чергу, вимагає від неї повноцінної соціальної відповідальності.

Аналіз досліджень. Питання волонтерської діяльності у соціальному контексті в сучасній Україні стає однією з найбільш актуальних і практично значущих тем. Особливо гостро це стосується, як стверджують науковці з різних країн, вимушено внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Зараз велика увага приділяється вивченню практичної реалізації волонтерства як ключового елемента громадянського суспільства, а також розвитку його механізмів та організаційних форм. Особливою цінністю є науковий внесок у дослідження

означеної проблеми відомих зарубіжних дослідників, таких як Х. Анхайер, Дж. Ван Тіл, П. Друкер, Т. Левіт, Д. Метьюз, Л. Саламон, А. Турен та інших. Українські вчені, зокрема Е. Афонін, В. Вашкович, С. Костючков, В. Манзюк, А. Мартинов, В. Рошканюк та ін., також зробили ціннісний вклад у вивчення проблеми внутрішньо переміщених осіб. Серед дослідників, які розглядали сутність поняття «внутрішньо переміщені особи», варто відзначити О. Амошу, В. Антонюка, І. Григоренка, Т. Кульчицького, М. Малиху, В. Надрагу, О. Новікову, Л. Петришин, Н. Савельєву, Я. Раєвську та ін.

Мета статті – проаналізувати важливість застосування принципів соціальної відповідальності у волонтерській роботі з вимушено внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в Україні.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах воєнного конфлікту в Україні система волонтерської діяльності переживає постійні зміни і завжди потребує уваги як з боку держави, так і від усього суспільства. Головною метою соціальної політики в нашій країні є створення умов для вільного та всебічного розвитку особистості та забезпечення її гідного існування. Важливою передумовою цього є перспектива перенесення основного соціального навантаження з держави на суспільство через вдосконалення процесів допомоги громадських організацій і самопомоги, включаючи волонтерську діяльність.

Проблема волонтерської діяльності, спрямованої на внутрішньо переміщених осіб (ВПО), має винятково важливий характер для України, особливо враховуючи сталу тенденцію збільшення частки цієї категорії в загальній структурі населення. Зростання кількості ВПО (4965 тис., станом на серпень 2023 р.) обумовлене воєнними подіями в Україні та важким соціально-економічним розвитком суспільства, що призвело до низького рівня життя громадян, особливо тих, хто опинився в зоні ризику для свого життя, а також внаслідок різноманітних катаклізмів – соціальних, політичних, воєнних, екологічних.

Однією з вимог сучасності, яка відповідає потребам суб'єктів соціально-політичної діяльності, і чий вплив на суспільні процеси зростає в умовах сьогодення, є волонтерська діяльність як важливий суб'єкт соціальної роботи. При цьому, роль волонтерства в контексті соціальної роботи характеризується такими важливими якостями як:

- універсальність;
- цілеспрямованість;
- масштабність впливу;
- системність діяльності;
- орієнтованість на результат;
- прагматизм;
- мультикультурність.

Згадані особливості дозволяють волонтерській діяльності впливати практично на всі аспекти суспільного життя. Оскільки волонтерство тісно

пов'язане з політикою, мораллю, культурою, економікою та правом, такі взаємини набувають складного, багатогранного характеру, який передбачає усвідомлення необхідності соціально відповідальної поведінки усіма учасниками волонтерської роботи. Зазначимо, що аспекти соціальної відповідальності у волонтерській діяльності набирають також соціально-правової спрямованості, надто коли у їх вирішення втручаються інтереси великих та менших соціальних груп чи інституцій влади.

У сфері соціальних завдань, що особливо спрямовані на ідеали соціально-правової держави, волонтери ефективно розв'язують такі питання як: допомога вимушено переміщеним особам, ветеранам війни, учасникам бойових дій в АТО / ООС, надання соціально-правової допомоги, допомоги у сплаті комунальних послуг, благоустрою територій, освітніх послуг, щодо організації дошкільного виховання, охороні здоров'я, створенні умов для культурного побутового обслуговування населення тощо.

Враховуючи вищезазначене, логічним виглядає твердження про те, що соціальна робота являє собою специфічну форму волонтерської діяльності. Ця діяльність організована з безкорисливими мотивами та цілями стосовно самого волонтера, так і, відповідно, стосовно законодавчих актів держави. Вона набуває характеристик результативного інструменту конструювання, модернізації та модифікації соціальної реальності, що в першу чергу, має бути спрямоване на втілення категорії «відповідальність», зокрема соціальної відповідальності.

Вивчення волонтерства як соціокультурного явища активно проводиться істориками, психологами, педагогами, юристами, економістами, а також фахівцями в галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи, соціального менеджменту, соціальної психології та іншими галузями. В додаток до цього, на сучасному етапі активно вивчаються соціальні та правові аспекти волонтерства, його соціально-культурні коріння та технології, а також специфіка організації волонтерського руху як практики. Слід відзначити, що волонтерська діяльність є відносно новим об'єктом юридичних досліджень і предметом уваги міжнародної та вітчизняної правової практики. Це стає діагностично важливим, оскільки дозволяє розглядати сутність волонтерства, його соціальну значущість і правові аспекти, базовою основою яких є саме соціальна відповідальність.

Варто підкреслити що соціальна відповідальність повинна бути наявною у роботі волонтерів з категорією «внутрішньо переміщені особи», адже згідно з чинним законодавства України, внутрішньо переміщеною особою вважається «громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах і має право на постійне проживання в Україні, але була змушена залишити або покинути своє місце проживання унаслідок або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, загальних проявів насильства, порушень прав людини

та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [Закон України, 2014].

Як видно, соціально-політичний статус внутрішньо переміщених осіб (ВПО) чітко визначений як у міжнародній, так і в національній соціально-правовій сфері. У широкому сенсі, ВПО є людьми, які змінюють свій простір існування з міркувань, незалежних від них, не втрачаючи при цьому прав та свобод, які їм гарантовані чинним законодавством. Одночасно ВПО можуть користуватися певним спектром соціальних пільг, що передбачено спеціальними правовими актами. У зв'язку з цим важливо виявити та задіяти резерви для активізації зусиль держави та громадянського суспільства з метою поліпшення умов життя ВПО. У цьому контексті ВПО є клієнтами, які отримують послуги від держави та суспільства; вони є носіями соціальних, матеріальних, культурних та інших потреб, а спосіб задоволення цих потреб служить індикатором реального ставлення до ВПО. У період реальної війни в Україні соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами може виступати як стабілізуючий чинник, спрямований на запобігання деструктивним процесам у суспільстві. Це визначається можливістю представників внутрішньо переміщених осіб для самовираження та розвитку свого потенціалу як соціальних суб'єктів. Діючи в широкому мозаїчному просторі особистих інтересів, вони, як частка суспільства, проходять демократичну школу самоорганізації та самоуправління. Це також передбачає від них відповідальну поведінку та особистісну відповідальність.

Зауважимо, що «відповідальність – одна з найбільш загальних властивостей особистості, яка об'єднує в собі компоненти афективно-мотиваційної, інтелектуальної та діяльно-поведінкової сфер людини як тілесно-душевно-духовної цілісності» [Козяр, 2021, С. 57].

При цьому «відповідальна поведінка – це тип соціальної поведінки людини, спрямованої на реалізацію предмета відповідальності (обов'язків, доручень, завдань), яка внутрішньо опосередкована особистісним змістом цього предмета, суб'єктивною імперативністю інстанції відповідальності, а у зовнішньому плані – конкретними соціально-психологічними та матеріальними умовами її реалізації» [Козяр 2021, С. 240]. Таким чином, можемо констатувати, що соціальна поведінка завжди виражає відповідальність і здійснюється у певних умовах з метою вирішення конкретних завдань.

На сучасному етапі наукові дослідження у галузі соціальної відповідальності базуються на внесках таких вчених, як Т. Адорно, К.-О. Апель, З. Бауман, Ю. Габермас, Е. Гуссерль, Г. Йонас, Е. Левінас, В. Франкл, К. Ясперс. Здебільшого, ці дослідження фокусуються на конкретних аспектах людського життя та надають практичну цінність, розробляючи рекомендації для організації та ефективного функціонування на рівнях особистісного чи загальнодержавного. Ґрунтовною працею у напрямі аналізу категорії «соціальна відповідальність» є книга В. Грищука «Соціальна відповідальність» [Грищук, 2012, С. 36-37], у якій науковець, розглянув загальнофілософські підходи до розуміння терміну

«соціальна відповідальність»; виокремив різновиди, підстави, етапи та основоположення соціальної відповідальності.

Загальнофілософські підходи до визначення поняття соціальної відповідальності можна умовно поділити на кілька основних напрямків:

– морально-етичний, який розглядає соціальну відповідальність через призму моральних та етичних принципів та визначає, що суб'єкти мають обов'язок виконувати певні соціальні функції, ґрунтуючись на загальноприйнятих моральних стандартах;

– соціально-контрактний, який базується на ідеї соціального контракту, де суспільство припускається як результат добровільної угоди між його членами, а відповідальність передбачає виконання обов'язків, визначених цією угодою;

– утилітарний, який вбачає соціальну відповідальність у максимізації загального щастя та користі для суспільства як цілісності, а рішення та дії вважаються відповідальними, якщо вони призводять до максимальної загальної користі.

Щодо виділення підстав та стадій соціальної відповідальності, можна зауважити, що підстави соціальної відповідальності – це моральні цінності та етика, що ґрунтуються на загальноновизнаних моральних принципах; правові норми, які орієнтуються на виконанні вимог законодавства та нормативних актів.

До стадій соціальної відповідальності віднесемо: аналіз, планування та визначення соціальних проблем, їх аналіз та розробка стратегій впровадження; реалізацію яка передбачає впровадження запланованих заходів; оцінку що обумовлює аналіз результатів та визначення ефективності дій.

Вивчаючи термін «соціальна відповідальність» з метою сформулювання конкретних порад для подолання системної кризи в Україні, О. Грішнова приходить до висновку, що «соціальна відповідальність – це усвідомлення суб'єктами соціальної держави єдності соціального простору, свідоме виконання своїх обов'язків перед співгромадянами, суспільством, державою» [Грішнова, 2011, С. 40]. Основоположною ознакою соціальної відповідальності є наявність необхідності соціально відповідальної поведінки у кожного суб'єкта соціального простору. Окрім того, соціальна відповідальність має ряд ознак які характеризують її особливості та вказують на відмінність цієї категорії від інших. До таких ознак ми можемо віднести:

1) соціальність, що визначає неможливість розвитку відповідальності в ізоляції від суспільства. З розвитком суспільства також розширюється сфера соціальної відповідальності, оскільки виникають нові аспекти суспільних відносин, які вимагають спільних зусиль людей і держави, а також взаємодії між ними;

2) усвідомленість, що відіграє важливу роль у взаємодії суб'єктів відносин, будь то індивідуум чи держава. Кожен з учасників розуміє необхідність свідомого дотримання визначених правил та виконання конкретних дій. Ця усвідомленість є ключовим елементом для будівництва соціально-правової держави. Людина, що вчиняє соціально відповідально, має право вимагати від

держави реалізації певних прав і свобод, і, відповідно, соціально відповідальна діяльність держави сприяє наближенню її до індивіда. Це взаємодія створює передумови для підтримки суспільством заходів, спрямованих на забезпечення гідних умов життя для кожної особи;

3) актуальність соціально відповідальної поведінки завжди визначається відповідно до вимог часу. Зазвичай ця поведінка спрямована на вирішення найактуальніших суспільних проблем, які виникають у зв'язку з еволюцією суспільства та держави і потребують термінового вирішення шляхом адекватних дій як з боку індивіда, так і з боку держави;

4) ініціативність визначає соціально відповідальну поведінку в цілому або конкретні вчинки, що здійснюються людиною або державою, з власної ініціативи. Ці дії є результатом особистого вольового рішення, виражаються у вчинках, які впливають із особистих переконань та відповідають системі моральних цінностей;

5) імперативність соціальної відповідальності виявляється як необхідність для держави, проте це стосується лише правової держави. Держава може встановлювати вимоги до поведінки особи, але лише при умові, що і сама діє в межах правового поля. [Козяр, 2021. С. 37].

Так як соціально відповідальна поведінка на сьогодні стає імперативом державності, саме тому необхідно діяти у правовому полі та регламентуватись певними цінностями на яких повинна базуватись соціально відповідальна поведінка волонтерів у роботі з внутрішньо переміщеними особами. Виокремимо основоположні цінності соціальної відповідальності :

- орієнтація на клієнта,
- командна робота,
- інновації та орієнтація на перспективу,
- професіоналізм та співробітництво,
- повага, чесність, толерантність до клієнта,
- якість та сталість роботи,
- збереження здоров'я та безпеки клієнта.

Саме означені цінності забезпечують створення позитивної атмосфери та вибір і впровадження правильних рішень, які забезпечують позитивні довгострокові результати для клієнтів (ВПО), забезпечують продуктивну волонтерську діяльність, побудовану на співпраці, довірі та повазі, а також визнанні цінностей у їх відмінностях і різноманітності в різних територіальних спільнотах.

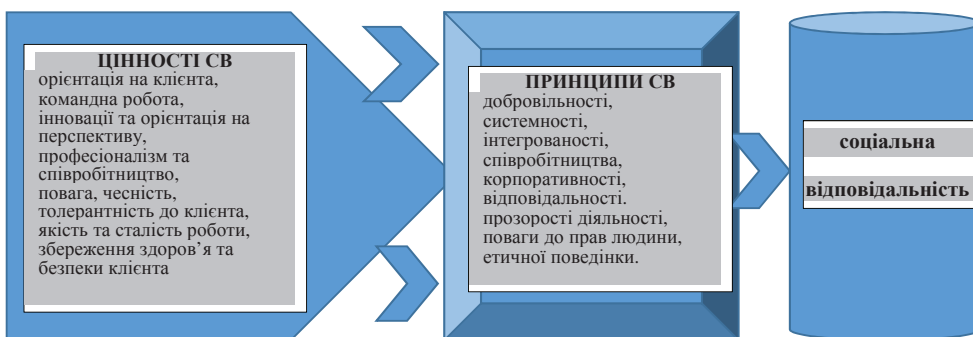
Звернемо увагу основоположні цінності соціальної відповідальності регламентують основні принципи соціальної відповідальності у волонтерській діяльності на рівні соціальної роботи з ВПО:

- добровільності,
- системності,
- інтегрованості,
- співробітництва,

- корпоративності,
- відповідальності,
- прозорості діяльності,
- поваги до прав людини,
- етичної поведінки.

При цьому, ґрунтуючись на цінностях та основних принципах соціальна відповідальність сприяє усуненню непорозумінь, шаблонів та стереотипів, упереджень та дискримінації, щодо роботи з ВПО, різними соціальними групами на рівні територіальних громад та суспільства.

Рис.1 Алгоритм взаємозв'язку цінностей та принципів соціальної відповідальності у роботі волонтерів з внутрішньо переміщеними особами [Джерело: власна розробка автора].

Волонтерство як динамічний напрям соціальної відповідальності привертає все більшу увагу науковців, практиків, соціологів, економістів, управлінців [Лях, 2004, С. 140], так як у сучасному суспільстві, в сукупності форм здійснення соціальної відповідальності вагоме значення мають волонтерська діяльність, спонсорство та добродійність (благодійність), участь у різноманітних програмах, проектах та заходах. При цьому у волонтерській діяльності з категорією ВПО слід також враховувати і головні засади соціальної відповідальності, такі як, правові знання, володіння навичками соціального контролю, навички медіаторства та софт-навички [Петришин, Кульчицький, 2023, С. 89].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Загалом зауважимо, що волонтери несуть відповідальність за виконання правових норм та вимог, збереження матеріальних цінностей, а також за діяльність, що підриває репутацію особистості чи групи людей, територіальної громади, благодійної організації. Саме тому, неодмінно, у своїй практиці вони повинні керуватися визначальними принципами соціальної відповідальності та дотримуватись індивідуальної соціально відповідальної поведінки.

Відтак, волонтерство є важливою складовою демократичного суспільства і обов'язково повинно керуватись основними принципами соціальної

відповідальності у волонтерській, соціальній, суспільнокорисній роботі з усіма категоріями населення, зокрема із внутрішньо переміщеними особами в Україні. Адже, «волонтерство розглядається населенням, як найбільш зрима форма соціальної відповідальності – громадської участі в суспільнокорисних справах, спосіб колективної взаємодії та ефективний механізм вирішення актуальних соціальних проблем» [Мазій, 2015].

Окреслене дослідження не вичерпує усі проблемні площини аналізованої теми, саме тому перспективним напрямом подальших наукових розвідок буде дослідження соціально-правових аспектів надання волонтерської допомоги вимушено переміщеним особам та їх сім'ям.

Список літератури

1. Грищук В. К. Соціальна відповідальність: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2012. 152 с.
2. Грішнова О. А. Соціальна відповідальність у контексті подолання системної кризи в Україні. Демографія та соціальна економіка. 2011. № 15. С. 39–46.
3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 1706-VII від 20.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
4. Козяр Г. В. Соціальна відповідальність як імператив правової держави. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова Хмельницької обласної ради, Хмельницький, 2021. 262 с.
5. Крапівіна Г. О. Світовий волонтерський рух: стан і статус. Вісник економічної науки України. 2012. № 1. С. 73-76.
6. Лях Т. Л. Волонтерство як суспільний феномен. Проблеми педагогічних технологій. Луцьк: Волинський академічний дім, 2004. Вип. 3–4. С. 139–144.
7. Мазій І. В. Історичні аспекти становлення волонтерської діяльності у соціальній та безпековій сфері в світі та Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. №10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1174>
8. Петришин Л., Кульчицький Т. (2023). Засади соціальної відповідальності як складник професійної компетентності фахівців соціальної сфери. *Ввічливість. Humanitas*, (1), 86–91. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.12>
9. ISO 26000 – Social responsibility / International Organization for Standardization URL: <http://www.iso.org/iso/home/standards/iso26000.htm>
10. Kannur V. Social responsibility of business. URL: <https://www.slideshare.net/vinayakanvkannur/social-responsibility-of-business41613978>

References

1. Hryshchuk V. K. Social responsibility: education. manual Lviv: LvDUVS, 2012. 152 p. [in Ukrainian].
2. Grishnova O. A. Social responsibility in the context of overcoming the systemic crisis in Ukraine. Demography and social economy. 2011. No. 15. P. 39–46 [in Ukrainian].
3. Law of Ukraine «On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons» No. 1706-VII dated October 20, 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> [in Ukrainian].
4. Kozyar H. V. Social responsibility as an imperative of the rule of law. Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 Law. Khmelnytskyi Leonid Yuzkov University of Management and Law of the Khmelnytskyi Regional Council, Khmelnytskyi, 2021. 262 p. [in Ukrainian].
5. Krapivina G. O. World volunteer movement: state and status. Herald of economic science of Ukraine. 2012. No. 1. P. 73-76 [in Ukrainian].
6. Lyakh T. L. Volunteering as a social phenomenon. Problems of pedagogical technologies. Lutsk: Volyn Academic House, 2004. Vol. 3–4. P. 139–144 [in Ukrainian].
7. Mazii I. V. Historical aspects of the formation of volunteer activity in the social and security sphere in the world and in Ukraine. Public administration: improvement and development. 2015. No. 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1174> [in Ukrainian].
8. Petryshyn L., Kulchytskyi T. (2023). The principles of social responsibility as a component of the professional competence of specialists in the social sphere. Politeness. Humanitas, (1), 86–91. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.12> [in Ukrainian].
9. ISO 26000 – Social responsibility / International Organization for Standardization URL: <http://www.iso.org/iso/home/standards/iso26000.htm> [in English].
10. Kannur V. Social responsibility of business. URL: <https://www.slideshare.net/vinayakanvkannur/social-responsibility-of-business41613978> [in English].